

ŞEYHİ DİVANI'NINDAKİ KASİDELERİN EDEBİ TÜRLER VE TARZLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ (METHİYE-FAHRİYE)

A Literary Genre and Stylistic Analysis of Qasida in Seyhi's Divan
(Methiye-Fahriye)

Meheddin İSPİR

Yrd. Doç. Dr.; Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
e-posta: mehispir@hotmail.com

Özet

Aynı başlıklı önceki makalede Seyhi divanındaki kasidelerde dini türler ele alınıp işlenmişti. Bu makalede ise Seyhi divanındaki kasidelerde methiye ve fahriye tarzları ele alınacaktır. Methiye övme, fahriye ise övünme demektir. Methiyede bir devlet büyüğünün iyilik, cömertlik, yiğitlik gibi nitelikleri anlatılır. Şair övdüğü kişiden isteklerde bulunur. Fahriyede ise şair kendi şiir sanatını över. Şiir hakkındaki düşüncelerini belirtir. Kendi şairlik yeteneğini anlatır. Bu çalışmada methiye ve fahriye bir tarz olarak ele alındı. Metinden hareketle bu tarzların özellikleri çıkarılmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Seyhi, Kaside, Methiye, Fahriye, Edebî tarz

Abstract

Religious genres in qasidas of Seyhi's Divan were examined in the previous article entitled the same as in the present one. In this study, the styles of praising and praising oneself will be analyzed in the qasidas of Seyhi's Divan. 'Methiye' means praising, on the otherhand 'fahriye' means praising oneself. Such qualities of a statesman as favour, goodness, generosity, brave hartness are narrated in 'methiye'[s]. The poets request somethings from the people they praised. The poets praise their own skills in poems in 'fahriye'[s]. They express their own ideas on poems and talk about their own skills in composing. In this study, 'methiye' and 'fahriye' are considered as styles. The characteristics of these sorts of styles are tried to be derived out depending on the text.

Keyword: Seyhi, Qasida, Methiye, Fahriye, Literary stylistic

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatının yapısını oluşturan nazım şekilleri ve nazım türleri, edebiyatın inanç ve kültür zemini içerisinde dahil olduğu edebi geleneğin kurgusunu, sanatını ve zevkini yansıtır. Arap edebiyatından Fars edebiyatına geçen “orada muhtevası zenginleşen ve bir nazım şekli olarak büyük önem kazanan kaside, şairlerin karşılığında aldıkları caizelerle oldukça zenginleşmiş ve Türk edebiyatına intikal ettiğinde birçok tecrübelerden geçmiştir.¹ Türk edebiyatında “Kaside nazım şeklinin özellikle

14. Asrın sonlarından itibaren bir gelişme içine girdiği görülmektedir.”² Kaside nazım şeklinin bu gelişimine Şeyhi’in büyük katkısı olmuştur.14. Asrın sonu ile 15.asrın ilk yarısında yaşamış olan Şeyhi³ Yakup Bey başta olmak üzere Emir Süleyman, Çelebi Mehmed ve II.Murad’ın iltifat ve ihsanlarına mazhar olmuştur.⁴ Şairin bu iltifatları kazanmasında araç özellikle Kasidelerindeki methiyeleridir. Şairlerin iltifat ve caize almak için devlet erkânına methiye yazmaları bu tarzın önemini artırmıştır.

Kaside nazım şeklinin asıl bölümü methiyedir. Fahriye de kasidenin önemli bölümlerinden biridir. Methiye ve fahriye bir anlatım tarzı olarak kaside nazım şekli başta olmak üzere diğer nazım şekilleriyle de çokça kullanılır. Methiye, şairin kendini makam sahiplerine tanıtmayı, şairliğini ve şiir sanatını duyurması açısından önemli bir araçtır. Şair kasideyi sunacağı kişiyi, kasedenin methiye bölümünde; adalet, iyilik, cömertlik, yiğitlik, kahramanlık gibi nitelikleriyle abartılı bir şekilde anlatır. Böylece memduhunu onurlandırır.

Şair, methiyede bir devlet yöneticisinin nasıl olması gerektiğini kendi bakış açısıyla anlatır. Adalet cömertlik, yiğitlik gibi üstün niteliklerle övülen kişi, bu niteliklere sahip olmaya yönlendirilir. Övülen kişinin yardımseverliği sanata ve sanatçıya verdiği önem özellikle vurgulanır ve bu vesileyle istekler sıralanmış olur. Fahriye tarzı ile de şair, kendini ve kendi sanatını tanıtmayı yanında özellikle kendi poetikasını da yansıtır.

Şeyhi’nin kasidelerinde yer alan methiye ve fahriye bölümlerinin incelenmesi sonucunda klasik Türk şiirinin anlam dünyası, özel bir bölümüyle dikkatlere sunulacaktır.

Şeyhî Divanı’nda 8.Kaside (1-41. beyitleri, methiye; bu kasidenin 27-34. beyitleri, tegazzül); 9. Kaside (1-22. beyitleri, bahariye; 23. beyti, girizgah; 24-49. beyitleri, methiye; 44-48. beyitleri, methiye-fahriye; 49. beyti, methiye-dua); 10.Kaside (1-19. beyitleri, nevrüziye; 20. beyti, girizgah, 21-32. beyitleri, methiye; 33-35. beyitleri, methiye-fahriye; 36. beyti, methiye-dua); 11. Kaside (1-3. beyitleri, hasbihal; 4 ve 5. beyti, girizgah; 6-18. beyitleri, methiye; 19-21. beyitleri, methiye-fahriye; 22. beyti, methiye-dua); 12. Kaside (1-17. beyitleri, hasbihal; 18-20. beyitleri, girizgah; 21-37. beyitleri, methiye; 38 ve 39. beyti, methiye-dua); 13. Kaside (1-35. beyitleri, acibe; 36-42. beyitleri, fahriye); 14. Kaside (1-12. beyitleri, bahariye; 13 ve 14. beyti, girizgah; 15-42. beyitleri, methiye; 43 ve 44. beyti, methiye-dua); 15. Kaside (1-27. beyitleri, bahariye; 28. beyti, fahriye).

METHİYE

“Arapça bir kelime olan medh: övme, övgü; birinin iyiliğini söyleme anlamlarına gelir. Aynı kökten türetilmiş methiye, kelime anlamı olarak övgü demektir. Edebî terim olarak, bir kimseyi veya bir kişiyi övmek için yazılmış şiir anlamıyla divan edebiyatında bir anlam tarzına ad olmuştur.”⁵ Kaside nazım şekli içinde yer alan methiyeler kasidenin maksad veya maksud kelimeleriyle ifade edilen bölümünü oluşturur. Bu bölümde şair, kasideyi sunacağı kişiyi iyilik, adalet, kahramanlık, cömertlik, zenginlik gibi özelliklerle ele alır, değerlendirir ve över. Methiyede övülen kişinin özellikleri kişinin makam ve mevkisine göre şekillenir.

Şeyhi Divanı’ndaki kasidelerde yer alan methiyelerde şair, övdüğü kişinin yaratılışını, gücünü, kuvvetini, iyiliğini, kahrını, cömertliğini, talihini, yöneticiliğini ele alır ve değerlendirir.

Şeyhi, II.Muradı övdüğü sekizinci kasideye doğrudan methiye ile başlar.

Ey devletin günüyle rûşen cemâl-i âlem⁶

Pîrûz tâli’ inle ferhunde-fâl âdem⁷

K, 8/1

Ey (Padişah)! senin devletin güneşiyle âlemin yüzü aydınlık, uğurlu talihinle de insanlık kutlu, bahtlı (oldu).

Burada şair II. Murad’ı bir devlet padişahı olarak görmektedir. Onun devletiyle dünya karanlıktan kurtulup aydınlanacaktır. İnsanlık üzerinden uğursuzluk kalkacak böylece insanlığın bahtı açılacaktır.

Devlet cemâli hattı tîgin yüzünde nokta

Nusret arûsu zülfü nîzen ucunda perçem

K, 8/4

Devlet (güzelinin) yüzündeki ayva tüyleri, senin kılıcın üzerinde nokta; fetih gelininin saçı da mızrağın ucunda perçem (dir).

Burada padişahın kılıcı ve mızrağı tasvir edilmektedir. Padişahın kılıcı üzerindeki lekeler devlet güzelinin yüzündeki ayva tüyelerine, padişahın

mızrağının ucundaki püskül de nusret (fetih) gelininin saçlarına benzetilmektedir.

Zinde adınla dünyâ niteli cân ile ten

Dem-sâz özünle devlet şöyleki zîrle bem

K, 8/ 5

Senin canlı, güçlü adınla dünya, can ile ten gibidir; dost canlı özünle devlet, sanki sazın telleri gibidir.

Onun güçlü adıyla, varlığıyla, dünyada birlik ve bütünlüğün oluştuğu, dostane kişiliğiyle de devlet içinde uyum sağlandığı işaret edilmektedir.

Yağmur yerine bâğa dürr ü güher saçaydı

Feyzin bihârı verse nîsân bulutuna nem

K, 8/7

Senin deniz gibi olan feyzin nisan bulutuna nem verseydi, (Gökten) yağmur yerine bahçelere inci ve cevher yağardı.

Bu beyitte padişahın cömertliği üzerinde durulmuş, herkese para dağıtarak ülkeyi zenginleştirdiğine işaret edilmiştir.

Zâtın ıyândır illâ vasfın beyâna gelmez

Yâ nûrsun musavver yâ rûhsun mücessem

K, 8/9

Zatın ortadadır, özelliklerini saymak gerekmez. Ya tasviri yapılmış nûrsun veya biçim verilmiş ruhsun.

Bu beyitte Âdem peygamberin yaratılışına telmih vardır. “Hani Rabbin meleklerle, “Ben kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş balçıktan bir insan yaratacağım. Onu düzenleyip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için hemen saygı ile eğilin” demişti.” (Hicr Suresi, 28-29)⁸

Ta'mîr-i mülke adlin reşk-i revân-ı Kısra

İhyâ-yı dîne hükmün nutk-ı Mesîh-i Meryem

K, 8/12

Adaletin yeryüzünün düzeni için Kısra saraylarını kısıktırır, dinin yeniden dirilmesi, hayat bulması için hükmün Meryem'in oğlu İsa'nın sözü gibidir.

O adil olma yönüyle Kısra'ya, dine hizmeti ve dini yeniden ihya etmesi yönüyle Mesîh'e benzetilmiştir.

Hayr ile çün cihâna bastı kadem vücûdun

Her zerre yer ü gökte zikr etti hayra makdem

K, 8/13

Senin varlığın dünyaya iyilik yapmak için ayak bastı, hayırlı gelişini yer ve gökteki her zerre zikretti.

Burada memduhun dünyaya gelişinde isminin yerlerde ve göklerdeki her zerre tarafından zikredilişi abartılı bir anlatımdır. Ancak bu geliş hayırlı bir geliş olunca onun isminin anılması da doğallık kazanıyor.

Râyını Berhemen'den hikmet gözile gönlüm

Dedi ki yeğ görürven dedim *asabte fe'lezem*

K, 8/14

Hikmet gözü ile bakıldığında senin görüşünü Berhemen'in görüşünden üstün görüyorum, dedim. Gönlüm de "isabet ettin" dedi.

"Berhemen, berhemen: puta tapan, puta tapanların papazlarıyla ateşe tapanların bilgin ve soysop olanları."⁹ Burada padişahın bilgi ve soy bakımından üstünlüğüne işaret edilmiş ve bu yönüyle Berhemenle karşılaştırılmıştır.

Ahmed cemâli gibi bahtın yüzü münevver

İsa makâmı gibi tahtın yeri mükerrerem

K, 8/15

Bahtın yüzü Ahmed'in yüzü gibi nurlu; makamın da İsa'nın tahtı gibi yüce, saygın, kalıcı olsun.

Memduhun bahtı teşhis edilerek bahtının yüzü, Hz. Muhammed'in yüzüne, tahtı da Hz. İsa'nın makamına benzetilmiştir. Burada abartılı bir anlatım vardır. Ahmed'in cemâli peygamberlik nurunu taşır. Hz. İsa'nın makamı ise dördüncü kat göklerdir. Hz. Muhammet son peygamberdir onun nuru kıyamete kadar sürecektir. Hz. İsa da kıyamete yakın zamana kadar dördüncü gökte kalacaktır. Şair, sultanın bahtını, makamını ve tahtını kutsayarak bunların kalıcı olmasını istemektedir.

Keffin sehâda döktü bahrın yüzü suyunu

Ol gussadan erişti gamâma nâle vü gam

K, 8/17

Senin elin cömertlikte denizin yüzü suyunu döktü, o kederden bulutlara inleme ve gam erişti.

Onun eli o kadar açıktır ki elinde avucunda ne varsa dağıtır. Herkes onun dağıttığından nasiblenir. Böylece onun cömertliğinin bolluğu her yerde görülür.

Hükm-i siyâsetinden baş çekse çerh-i serkeş

Kahrın bozar esâsın olsa ne denli muhkem

K, 8/18

İsyancı felek senin siyasetinin hükümlerine baş kaldırsa; senin şiddetin, ne kadar sağlam olursa olsun onun aslını bozar.

Yönetime başkaldıranların şiddetli bir şekilde cezalandırılacağına işaret edilir. Sultanın iyiliği kadar kahrı da önemlidir. Kahr düşmana karşı koymanın ve düşmanı alt etmenin göstergesidir.

Envâr-ı fethe etti Hak eşiğini matla'

Erzâk-ı halka kıldı Râzık kapını maksem

K, 8/20

Hak, eşiğini fetih nurlarının doğuş yeri, kaynağı yaptı; Rızkı veren Râzık (Allah) halkın rızkı için kapını taksim yeri yaptı.

Fetih nuru sultana nasip olmuş, Allah rızkın paylaşılması için ona sultanlık nasip etmiştir. Burada özellikle gelirin halka eşit dağıtımına işaret edilmiştir.

Kuvvette şevketin ger eflâkden yiğindir

İzz ü şerefte ola bin mertebeyle akdem

K, 8/21

Kuvvette heybetin feleklerden üstündür, izzet ve şerefte binlerce mertebeyle daha ileridesin.

Sultan kuvvetli, izzetli ve şerefli olmalı bu değerlerle mertebesini yükseltmelidir.

Kankı gönüle k'ura gerdûn-ı dîn cerâhat

Ursun yüzün izine kim bula zahma merhem

K, 8/23

Hangi gönüle alçak dünyanın cerahati vurursa, (o kişi) yarasına merhem için yüzünü senin izine sürsün.

Eskiler, nücum ilmine göre gökyüzünü iç içe, şeffaf dokuz kubbe olarak düşünmüşlerdir. İlk yedi kubbede birer gezegen vardır. Sekizinci felekte sabit yıldızlar vardır. Dokuzuncu felek boştur ve bütün felekleri kuşatır.¹⁰ Şair burada memduhunu yücelik ve büyüklükte her mertebenin üzerine çıkarmaktadır.

Onun makamı, insanların yaralarına merhem olacak makamdır.

Ol şâh-ı mâh- peyker sultân-ı heft-kişver

K'emrindedir serâser Efrenc ü Türk ü Deylem

K, 8/35

O ay yüzlü şah yedi ülkenin (bütün dünya) sultanıdır. Frenk, Türk ve Deylem milletleri tümüyle onun emrindedir.

O dünyanın sultanı olarak gösterilir. Bu nedenle pek çok millet onun emrindedir.

Şâir medhiyesini şu dua beytiyle bitirir.

Ömrün cihâna hem-ser gerdin sipihre efser

Devrin devâma müncer bahtın bekâya munzam

K, 8/41

Ömrün cihana arkadaşı, ayağının tozu feleğin başına taç, padişahlığın, devrin sürekli, bahtın bekâya eş olsun.

Dokuzuncu kaside de şair, bahariye türünde yazdığı nesib bölümünden sonra memduhu II. Murad'ın övgüsüne geçer.

Seni hurrem gösterip hüsn-i bahâra fer veren

Devlet-i sultân Murâd İbni Muhammed Hâmıdır

K, 9/23

Seni mutlu gösteren ve baharın güzelliğine canlılık ve parlaklık veren Muhammed Han'ın oğlu sultan Murad'ın devletidir.

Ol Süleymân Han Tehemten-ten Sikender-kadr kim

Gerçi bir ten görünür iki cihânın cânıdır

K, 9/24

O Süleyman gibi han, Tehemten (Rüstem) gibi yiğit, İskender gibi değerlidir. Gerçi, o görünürde bir tendir ama iki cihanın canıdır.

Şair, II. Murat'ı fiziksel özellikleriyle, boylu poslu, yiğit oluşuyla Süleyman Han'a, değerli oluşuyla da İskender'e benzetmektedir.

Hem siyâdet mülkünün yüz devlet ile mâliki

Hem sa'âdet tahtının bin baht ile sultânıdır

K, 9/25

Hem seyyitlik, beğlik mülkünün yüz devlet ile sahibi, hem mutluluk tahtının bin talih ile sultanıdır.

O devletin mutluluk getiren tahtında olmakla talihli bir sultan olmuştur.

Vahş u tayr u ins ü cin tâbî oluban emrine

Berr ü bahr u mülk ü millet tâbî-i fermânıdır

K, 9/26

Yabani kuş, insan ve cin emrine tabidir; deniz ve kara, millet ve memleket hepsi senin kararına (fermanına) bağlıdır..

Şair, Padişah'ı Hz. Süleyman'a benzetmekte, Süleyman'ın özelliklerini ona yükleyerek onu abartılı bir şekilde övmektedir. Şair, tüm varlıkların sultanın emrinde olduğunu, tüm dünyanın onun kararına bağlı olduğunu söyleyerek sultanı dünyanın yöneticisi konuna getirmiştir.

Pâye-i gerdûn nedir kim ere kadrin gerdine

Gerçi hâk-i pâyin anın sürme-i a'yânıdır

K, 9/34

Dünyanın rütbesi, derecesi nedir ki senin ayağının tozu değerine ulaşabilirsin. Çünkü senin ayağının toprağı onun gözünün sürmesidir.

Dünya onun ayağının tozundan gözüne sürme çekmekte böylece sultanın varlığıyla değer kazanmaktadır.

Şol kadar döktü kılıcın suyu düşmen kanını

K'âsyâ-ı âsumân ol ırmağın gerdânıdır

K, 9/35

Senin kılıcın suyu o kadar düşman kanı döktü ki gök kubbe değirmeni o ırmak ile dönmektedir.

Şair, sultanın yaptığı fetihlere, kılıç kullanmadaki yeteneğine ve böylece dünyayı yönetebilme gücüne işaret ederek yine onu abartılı bir şekilde övmektedir.

Ey gönül mi'mârı cûdun cûy-ı adlin zıllının

Fakr dîvârı harâbî zulm evi vîrânîdir

K, 9/37

Ey gönül yapan, cömertliğin ile fakirlik duvarı yıkıntı, adaletinin gölgesinin ırmağı ile de zulüm evi darmadağın (oldu).

Şair sultanın cömert davranarak fakirliği ortadan kaldırdığını, adaletiyle de zalimlere engel olduğunu söylemekte ve böylece bir padişahın olması gereken en önemli hasletlere de vurgu yapmaktadır.

Dâstân senin durur kim kıssası pür-hissedir

Zıkr olan Rüstem den ancak hîle vü destânıdır

K, 9/41

Tümüyle kıssadan hisse alınacak destan (asıl) senin destanıdır. Anlatılan Rüstem'in destanı ise ancak hileden ibarettir.

Sultan Rüstemle karşılaştırılır. Rüstem kahramanlık destanıyla ünlü bir kişiliktir. Ancak şaire göre asıl ders alınacak, anlatılacak destan II. Murad'ın destanı olmalıdır.

Şeyhi, medhiyesini şu dua beytiyle bitirir.

Gül yüzünün gülşenine ermesin bâd-ı hazân

Kim sa'âdet burcunun ol gün meh-i tâbânıdır

K, 9/49

Gül yüzünün gül bahçesine güz yeli esmesin. Çünkü o güneş (gibi yüz) bahtiyarlık, uğurluluk burcunun parlak ayıdır.

Şeyhi onuncu kasidedeki methiyeyi Germiyanlı Yakup Bey'e yazmıştır. Kasidenin nesip bölümü nevrüziye türündedir. Şair, nevrüziyeden methiyeye şu beyitle geçiş yapar.

Eydür murâd ıyd ile nevrûzdan bu kim

Bir şâh-ı nîk- baht ile ıyş ede dembedem

K, 10/20

Bayram ile nevrudan maksadın, güzel talihli, uğurlu bir şah ile ara sıra eğlence düzenlemek olduğunu söyle.

Mîr-i yegâne şâh-ı muzaffer huceste-fâl

Ya'kûb Beğ ki adına âşık Arab Acem

K, 10/21

Falî uğurlu, zafer kazanan padişah, tek komutan, Arap ve Acemin adına âşık olduğu Yakup Bey!

Yakup Beğ'in adına Arap ve Acemin âşık olması onun uğurlu oluşunu ifade eder. Şair bu uğurlu kişiyi zafer kazanan tek komutan olarak görmektedir.

Adl-i kemâlin olmasadı kim vereydi nûr

Tutar idi zamâne yüzün zulm ile zulem

K, 10/22

Olgun adaletin olmasaydı, zamanın zulüm ve karınlıklar içinde kalmış yüzünü kim nurlandırabilirdi?

Şair, Yakup Bey'in adaletiyle zulmü ortadan kaldırdığına işaret etmektedir.

Şâhâne menzile yetişir ise himmetin

Şâdi konar derer kamu rahtını hemm ü gam

K, 10/23

Büyük hedefine himmetin yetişirse, tasa ve keder eşyalarını toplar, onların yerine sevinç yerleşir.

Himmet “bir olgunluk hâli veya kulun bir şeyi elde etmek üzere kalbinin bütün gücüyle Hakka yönelmesi”¹¹dir. Himmet manevi iyiliktir. Şair himmet kelimesini kullanarak Yakup Bey'in veli kişiliğine işaret etmektedir.

İhram bağıladı kamu fazl ehli kapına

Mahrem midir harîmin ile sâhat-i harem

K, 10/24

Bütün faziletli insanlar kapına ihram bağıladı, harem alanına ve harem dairesine girmek mahrem midir?

Şair, fazl ehli senin kapına ihram bağıladı diyerek yine memduhunun manevi yönünü yeceltmektedir.

Şair burada harem dairesine girmek helal olmadığı hâlde bütün faziletli insanların onun kapısında kabul gördüğünü belirtiyor.

Boynuna akl tavk u boyuna sehâ libâs

Başına baht tâc u beline kemer kerem

K, 10/25

Akl boynuna gerdanlık ve cömertlik boyuna elbise; talih başına taç ve asalet beline kemer olmuş.

Şeyhi bu beyitte sultanın her türlü güzellikle donatıldığını söylemiş ve bunu anlatırken; aklı gerdanlığa, cömertliği elbiseye, talihi taca ve keremi kemere benzetmiştir.

Hem lütfun eli bestelere kâşifü'l-hümûm

Hem rahmetin şikestelere sârifü'l-himem

K, 10/29

İyiliğin, eli bağılıların kederlerini bulup giderir, rahmetin de gönlü kırıklara himmet edip gönüllerini düzeltir.

Şair, memduhunun lütfu ve rahmeti üzerinde durmaktadır.

Şâd ol hemîşe feth ü zafer mesnedinde sen

Ne gam hasûd karşına söylerse bîş ü kem

K, 10/31

Sen fetih ve zafer makamında her zaman sevinçli ol, hasedlerin karşına çıkıp ileri geri konuşmalarına aldırma.

Kim Mustafa yüzünde okuyaydı *ve'd-duhâ*

Tebbet yedâ ebi leheb[in] buldu bü'l-hikem

K,10/32

Mustafa senin yüzünde ve'd-duhâ (kuşluk vaktine and olsun) okuduğu için Tebbet yedâ ebi leheb (Ebu Leheb'in elleri kurusun) tümüyle hikmet buldu.

Duha suresi Hz. Muhammed'i konu edinir. "Hz. Peygamber'e vahyin gelişi bir süre için kesilince müşrikler, "Rabbi onu terk etti" dediler. Bunun üzerine bu âyetler indi. *Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da.*" (Duha Suresi, 3)¹² "Ebu Leheb, Hz. Peygamberin amcası olmasına rağmen ona düşmanlık edenlerin en başında geliyordu. Karısı Ümmü Cemil de bu düşmanlığında kocasına katılır, hatta zaman zaman dikenli çalılar taşıyıp Hz. Peygamberin geleceği yollara dökerdi. Sûrede, bunların hem bu düşmanlıkları, hem de bu yüzden uğrayacakları azap dile getirilmektedir."¹³

Germiyanoğlu Yakup Bey için yazılmış olan kerem redifli kaside de şair özellikle kerem kelimesinin anlamıyla örtüşen iyilik, cömertlik, ihsan gibi anlatımları methiyesinde dile getirerek isteklerini ortaya koymuştur.

Kerem ehlin bu gece seyr cihânında görüp

Soraram bunlara kim n`oldu sehâ kanı kerem

K, 11/4

Kerem ehlini bu gece dünyayı seyrederken görüp bunlara "ne oldu cömertlik, hani kerem" diye sorarım.

Methiyeye girişte şair, gece cihanı dolaşan kerem ehline cömertliğin kimde olduğunu sorar ve toprağı kerem madeni olan bağışlayıcı, iyi düşünceli, kerem sultanı, Germiyan ülkesinin şahı, cevabını alır.

Dediler gel beri tâlib-i iksir-i hayat

Gözle şol eşiği kim toprağıdır kân-ı kerem

K, 11/5

Dediler: hayat iksirinin taliblisi, beri gel, kerem madeninin toprağı olan şu eşiğı gözle.

Dergeh-i şâh-ı atâ-pîşe vü hayr-endîşe

Germiyân memleketi mâliki sultân-ı kerem

K, 11/6

Bağışlamayı adet edinmiş ve iyi düşünceli şahın dergahı, Germiyan memleketinin sahibi, kerem sultanı.

Açılır ni`meti yağmuruyile gülşen-i cûd

Bezenir kâmet-i serviyile bûstân-ı kerem

K,11/7

Cömertliğin gülbahçesi onun nimetinin yağmuruyla açılır, kerem bostanı da onun selvi boyuyla bezenir.

Onun cömertlik gülbahçesi olunca sultanın yağmuru da o bahçeyi açan nimet olur. Lütuf bostan olunca selviler de onun boyu olur.

Keremi ehline kısmet edicek Rabb-i kerîm

Gör kerâmet ki kirâm içre sever anı kerem

K, 11/9

Kerim olan Allah, keremi ehline kısmet edince, kerameti gör ki, kerimler içinde onu sever.

Kerem kelimesiyle anlam oyunu yapan şair, Kerim olan yaratıcının keremi ehline verip onları halka sevdirmesini keramet olarak görür.

Ey ki fazlın güheri mâye-i ummân-ı atâ

V`ey ki feyzin eseri dâne-i nîsân-ı kerem

K, 11/10

Ey fazilet cevheri, bağış denizinin mayası, feyzin eseri, kerem yağmurunun tanesi.

Şair, memduhunu faziletlerin cevheri, ve bağışlama ummanının mayası, kerem yağmurunun tanesi, bereketin eseri, olarak görür. Fazl, ata, feyz, nisan kelimeleri biraraya getirilerek bolluk ve bereket imajı oluşturulmuş böylece memduhun cömertlik ve iyilikteki sınırsızlığı vurgulanmıştır.

Keffesinde dü-cihân ni`metini az görür

Himmetin çünkü eline ala mizân-ı kerem

K, 11/12

Himmetin, kerem tartısını eline alınca keffesinde iki cihan nimetini az görür.

Şair sultanın cömertliğini, Sultan, himmet edip cömertlik terazisini açtığına terazinin bir gözünde onun nimeti diğer gözünde iki cihan olsa nimet tarafı ağır basar, diyerek abartılı bir şekilde dile getirir.

Ne aceb ger yüz ura Hızır u Sikender kapına

K'eşiğinden akar uş çeşme-i hayvân-ı kerem

K, 11/13

Hızır ve İskender eğer senin kapına yüz vursa buna şaşılır mı? Çünkü eşiğinden keremin hayat suyu akmakta.

Hızır ve İskender bile onun cömertliğinin hayat suyuna yüz vururlar.

Gerçi fir'avn ola düşmenleri kahr etmek için

Yed-i beyzâdır elin hüccet ü bürhân-ı kerem

K, 11/14

Gerçi, Firavun gibi düşmanları kahretmede, kerem delili "Yed-i beyza"(beyaz el) dir.

Bazen de onun eli *Yed-i Beyzâ* olur. Yed-i beyza Hz. Musa'nın mucizesidir.¹⁴

Boşalır kâse-i bahr u tükenir kîse-i kân

Bulımaz ni`met-i bî-haddini pâyân-ı kerem

K, 11/16

Denizin kâsesi boşalsa ve maden ocağının kesesi tükense bile (senin) sınırsız nimetine, kereminin sınırına yetişemez.

Şair, sultanın cömertliğinin sınırsız oluşunu, deniz ve karaların zenginliğiyle karşılaştırır. Deniz ve karaların zenginliği tükense bile onun keremi tükenmez.

Çok eşiğe yüz urur ille ki mahrûm döner

Yine kapında bulur hürmeti mihmân-ı kerem

K, 11/17

Kerem konukları pek çok eşiğe yüz sürerler ama istediklerini elde edemediklerinden yine hürmeti kapında bulurlar

Şair, methiyenin sonunda memduhundan hürmet görmek ister. Bu nedenle hangi kapıya yüz vurulursa vurulsun son kapı senin cömertlik kapındır ve herkes orda hürmet görür, demektedir.

Lütf çevgânı ile tapın urusardır tûp

Çünkü merdân-ı mürüvvet tuta meydân-ı kerem

K, 11/18

Kerem meydanını yiğit, iyiliksever insanlar tuttuğundan dolayı iyilik sopasıyla top hedefi bulacaktır.

Kerem meydanını iyilikseverler tutmuştur. Onlar ellerindeki çevgan (eğri cirit sopası) ile hedefi vurmaktadırlar.

12. Kaside Mehmed Paşa'ya methiyedir. Bu methiyede özellikle memduhun feyzinden, kalem ve kılıcının gücünden, devletinin gücünden, kimsenin bilmediklerini bilmesinden, sözünün değerli oluşundan, faziletinden, hünerinden, lütfundan söz edilir.

Hâk-i zemîne katresi erişse feyzinin

Âb-ı hayâta teşne-i sîrâb eder serâb

K, 12\23

Feyzinin bir damlası yeryüzüne ulaşsa, serap gören susuzları suya kandırır, onlara hayat suyu olur.

Şair, memduhunun feyzini hayat suyuna benzeterek onun feyzinden bir damla alan yeniden hayat bulur demektedir.

Hükm-i ezel gibi kalemin hâkimü'l-ibâd

Tavk-ı ecel gibi kılıcın mâlikü'r-rikâb

K, 12\25

Kalemin kullara hükmetmede ezeli hüküm gibi, kılıcın rakipleri kuşatmada ölüm halkası gibidir.

Paşa'nın hem kalemi hem de kılıcı ile insanlar üzerindeki hakimiyeti dile getirilmektedir. O kalemiyle hükmünü yürütür. Kılıcıyla düşmanlarına üstünlük sağlar.

İrfân içinde çekmeye yayını tîr-i çerh

Kişi anun hatâ gibi fikrin senin sevâb

K, 12\27

Feleğin oku bilginler içinde yayını çekmesin çünkü bu herkese hata gibi (gelse bile) senin düşüncende sevap.

Paşa, irfan sahibi bir kişi olarak sunulmaktadır. İrfan ehli bilgi ve anlayışa sahiptir. İşin gizli yönlerini sezer.

Her sır ki gaybı âlemi safhında yazlıdır

Rûşen zâmirine nitekim âlime kitâb

K, 12\28

Her sır, ârife gizli, âlime kitap (şeklinde) bilinmezlik âleminin bir tarafında yazılıdır.

Gizlilik âleminin bilgisinin ona açık oluşu söylenerek özellikle tasavvufî yönü üzerine dikkat çekilmiş, memduhun ârif bir kişi olduğuna vurgu yapılmıştır.

Ey fahr-ı rûzgâr tapundur bu asrda

İhsân-ı ehl-i fazl ile fazl eden iktisâb

K, 12\30

Ey zamanın övüleni, bu asırda fazilet ehlinin iyiliği ile fazilet öğrenenler senin katındadır.

Lütfun hazînesinin edersen zekâtını

Şeyhî n'olur efâzıl ola sâhibü'n-nisâb

K, 12\34

Lütfun hazinesinin zekatını verirken pay sahibi olarak Şeyhi de faziletlilerden olsa olmaz mı!

Lütfetmek büyüklere özgüdür. Lütuf hazine olunca o hazinenin zekatını vermek gerekir. Şeyhi, bu lütuf hazinesinden elde edeceği pay ile faziletliler arasına katılmayı istemektedir.

14. Kaside Hamza Bey'e methiyedir. Ancak şair Murat Han'ı övdükten sonra Hamza Bey'in ismini anmıştır. Bu methiyede Murat Han, cihan hanı, celal sahibi, Süleyman mührünü elinde tutan, adil, viraneleri mamur eden, mutlu bir devlete sahip Osmanlının övüleni olarak anlatılır.

Hamza Bey ise, adaleti, ahlakı, bilgisi, heybeti, iyiliği, cömertliliği, yapıcılığı, fazileti, mutlu bir devlet oluşturması yönleriyle ele alınmaktadır.

Zamân zamân-ı ferah vakt vakt-i işrettir

Dem ehl-i dil demidir devr devr-i sultânî

K, 14\14

Zaman ferah zamanı, vakit sevinç vakti, an gönül ehli anı, devr Sultanın devridir.

O sultanın devri öyle bir devirdir ki sevinç ve huzur vardır. O an gönül insanların anıdır.

Ki ya'ni husrev-i ferruh-ruh u muzaffer-fer

Murâd Hân-ı cihan fahr-ı Âl-i Osmânî

K, 14\15

Yani, mutlu yaratılışlı ve zaferler kazanma yetisine sahip bir padişah; yüce Osmanlı'nın övüleni, cihan hanı Murat.

Cemâli cilvesi verir cihâna câh u celâl

Yanağı pertevi pür-nûr eder gülistânı

K, 14\16

Güzelliğinin yansıması dünyaya değer ve kıymet verir, yanağının nuru gülbahçesini nura gark eder.

Şair burada memduhunu güneşe benzetmiş (açık istiare). Böylece padişah dünyanın tek hâkimi olarak gösterilmiştir.

Karıştı mâr ile mûr u barıştı âdem ü dîv

Erişti eline çün hâtem-i Süleymânî

K, 14\17

Eline Süleyman yüzüğü erişince, yılan ile karınca karıştı, insan ile dev barıştı.

O dönemin Süleymanıdır. Bundan dolayı yılan ile karınca insan ile dev barışıktır. Herkes onun kontrolündedir.

Harîm-i hürmetine mâh gece meş'ale-dâr

Sarây-ı haşmetine mihr tanla derbânı

K, 14\18

Saygın evine, geceleyin ay kandil yakıcı; yüce, gösterişli sarayına güneş sabahleyin kapıcı oldu.

Saygın bir yeri, yüce bir sarayı vardır. Herkes ona hayrandır ve herkes onun hizmetindedir.

Çü adl ü dâd eli oldu âleme mi'mâr

Bezendi yazı vü ma'mûr kıldı vîrânı

K, 14\20

Adalet ve eşitlik eli dünyayı yeniden imar etti; yazı bezendi ve yıkıklar yapıldı.

Burada memduh adil, yapıcı ve ilme önem veren bir kişilik olarak ön plana çıkarılmaktadır.

Sa'âdetinde anun kulları durur şehirler

Ki oldu her birisi dîn ü devletin hânı

K, 14\21

Şahlar, onun oluşturduğu mutlu ortamda, her biri din ve devlet hanı olmuş, onun hizmetçileridir.

Onun oluşturduğu huzurlu ortamda herkes onun din ve devletine han olmak için uğraşmaktadır.

Ale'l-husûs bu begler begi yegâne-i asr

Ki zât-ı ekremidir cevher-i kerem kânı

K, 14\22

Özellikle bu beyler beyi tek beydir. Çünkü o cömertlik cevherinin kaynağı olan yüce kişidir.

Hamza Bey beylerin beyi, cömertliği ve büyüklüğüyle asrın tek beyidir.

Atfık-sıdk u Ömer- adl u Mustafa-sîret

Ali-fütüvvet ü heybette Hamza-yı sâni

K, 14\23

Doğruluk sahibi, Ömer gibi adaletli, Mustafa yaratılışlı, Ali gibi bilgili ve heybette de ikinci Hamza.

Ebubekir gibi doğru, Ömer gibi adaletli, Mustafa gibi ahlaklı, Ali gibi bilgili, yiğit, Hamza gibi heybetlidir.

Vefâ vü hulku yelidir hevâ-yı nevrûzî

Salâ vü hulku suyudur zülâl-i nîsânî

K, 14\24

Yeni günün havası onun doğruluğu ve yaratılışının yelidir; nisan yağmuru da onun çağrısı ve huyunun suyudur.

Vefası ve yaratılışı ilkbaharın ilk günü gibidir. Sözleri ahlakı nisan yağmuru gibidir. Bu özellikleriyle dünyaya bolluk bereket getirmiştir.

Letâfeti kameri kılsa zemherîre eser

Gül ü beneşe bilire dem-i zemistânî

K, 14\25

İyiliğinin ışığı karakışa düşse, kış mevsiminde gül ve menekşe ortaya çıkar.

İyiliğiyle kışı bahara çevirendir. Kötülükleri yok edendir.

Sehâveti denizinden hevâyâ erse buhar

Ne sîm kim güher eyleye ebr-i bârânî

K, 14\26

Cömertliğinin denizinden havaya buhar çıkırsa, yağmur bulutlarını değil gümüş, cevhere çevirir.

İmaret eyler iken kadri kasrını kâdir

Çehâr soffasın etmiş bu çâr-erkânî

K, 14\27

Her şeye gücü yeten Allah, onun değerinin sarayını yaparken bu dört esası dört sofa etmiş.

Allah ona zenginlik ve fazilet bahsettiği için o ezeli bir mutluluk, ebedi bir devlet bulmuştur. Böylece ilahi bağış ile herkesi doyurmaktadır.

Sa'âdet-i ezel ü devlet-i ebed buldu

Zihî atâ-yı ilâhi vü fazl-ı rabbânî

K, 14\28

O, ezeli mutluluk ve sonsuz devlet buldu. Ne güzel ilahi bağış ve ne ne güzel rabbani fazilet.

Uş ol sa'âdetin asandır ki dâ'im ola

Bu ayş u nûş u neşât ile urs-ı sultanî

K, 14\29

İşte o mutluluğun yeme, içme, neşelenme ile sürekli sultana yakışır şenlik olsun.

Ne toy durur ki doyurdu kokusu ni'metinin

Perî vü cinn ü melek vahş u tayr u insânî

K, 14\30

Ne güzel düşündür ki peri, cin, melek, hayvan, kuş, insan senin nimetinin kokusuyla doymakta.

Yığılrsa nukl u ni'am kâha saymaya kûhî

Akarsa şerbet ü şîre taşıra ummânî

K, 14\31

Yiyecek ve içecekler köşke yığılsa sayılamaz; dağı şerbet ve süt akırsa denizleri taşırır.

Şair, memduhunun elindeki nimetlerin tümünü ortaya koyduğunu, cömertliğiyle denizleri bile taşırdığını abartılı bir şekilde işlemektedir.

FAHRIYE

“Arapça’da fahr, öğünüleek şey; övülmeye layık kişi; böbürlenme, büyükleme ve övünme anlamındadır. Edebî anlam olarak, kendini övme ve yüceltmeye dair şiir demektir.”¹⁵ Divan şiirinde şairler özellikle kaside nazım şekliyle yazdıkları şiirlerde kasidenin methiye bölümünden sonra fahriye bölümüne yer verirler. Divan şiirinin ilk dönemlerinde bu işleyiş, şairin kendisini övmekten çok kendi hâlinen yakınıp memduhundan hâlinin iyileştirilmesi ya da makam elde etme isteği ile ele alınmıştır. Sonraki dönemlerde bu isteklerle birlikte şairin kendini ve sanatını övmesi kasidelerde daha fazla yer almıştır. Şeyhi’nin kasidelerinde fahriye tarzıyla yazılan beyit sayısı azdır. Şeyhi ağırlığı methiye tarzına vermiştir. Fahriye tarzını yansıtan aşağıdaki beyitlerde ise şair daha çok, nazımın değeri, şiirinin dili, şairliğinin gücü, kasidelerinin eşsizliği, sözünün akıcılığı gibi anlatımları dile getirmiştir.

Şâh Üvcys-i sâîsin Şeyhî kemâlin vâfina

Gerçi değil Pârisî Türkî dilin Selmânıdır

K, 9/44

Şeyhi, sen olgun niteliğinle Şah ikinci Üveys 'sin; dilin Farsça değil ama sen Türk dilini kullanan Selmansın.

Şeyhi, şu beyitte özellikle dindar ve mutasavvıf bir kişi olarak kendini tanıtır. Kendini Üveyse ve Selman’a benzetir.

Nite kim dîvânına hayrân durur dîv ü peri

Âkili dîvâne eden uş anun dîvânıdır

K, 9/45

Cin ve peri(ler) senin divanına hayran olup toplandıkları için, akli başında olanı da onların bu toplantısı (divanı) divane (deli) eder.

Şair, herkesin divanına hayran olduğunu vurgulayarak divanında her kesime seslendiğinin işaretini verir.

Hikmet ü ilm ü ma'ârif"cevheri da'vâsına

Cevheri anlar bu nazmı kim dürer burhânıdır

K, 9/46

Hikmet, ilim ve bilgi cevherinin davasında bu nazmın cevher olduğunu cevherden anlayan anlar. Çünkü incinin kendisi cevher oluşuna delildir.

O yazdıklarının hikmet, ilim ve bilgi hünere gibi değerlere dayandığını belirterek. Cevherden anlayan için nasıl ki cevherin kendisi delilse, şairden anlayan için de şairin ortaya koyduğu nazmın kendisi, sözün kıymetine delildir.

Bûstâna nice kim zînet vere fasl-ı bahar

Gülsitânda nice kim bülbüllerin elhâmıdır

K, 9/48

Bahar mevsimi bostana ne kadar süs verirse, gülbahçesinde bülbüllerin inleme sesi o kadar güzel duyulur.

Bahar mevsimiyle bostan güzelleşir, gülbahçesinde ise bülbüllerin güzel ötüşleri duyulur. Şair, bülbül olunca, divanı da gülistan olur. Böylece o divanını nazmındaki güzel söz söyleme yeteneğiyle doldurduğunu belirtmek istemektedir.

Her beyti midhatinde kılâyidi bir bahar

Dil gülşenini kaplamasayidi hâr u ham

K, 10/34

Gönül gülbahçesini dikenler kaplamasaydı, her beyti övgüde bir bahar olurdu.

Şair gönlü gülbahçesine benzeterek gülbahçesinin dikensiz olamayacağına vurgu yapmakta ve bahar mevsimini anlatmada beyitlerinin övgüsünü dile getirmektedir. Eğer gülbahçesi dikensiz olsaydı şair bahar mevsimini daha güzel övecekti.

Eller içre ne kadar k'anıla insâf u sehâ

Diller içre nice kim şen ola destân-ı kerem

K, 11/20

Eller içinde yardım ve cömertliği ne kadar anılmaktaysa, gönüller içinde de kerem destanı o kadar şen olsun.

Şair, kerem kasidesinde, yazdığı kerem destanının gönülleri neşelendireceğini söyleyerek şiirindeki zengin anlatımı okuyucuya yansıtmaktadır.

Görmiye bu kasîdenin mislin

Hatt-ı Sivâs u hitta-i Tokat

K, 13/36

Bu kasidenin benzerini ne Sivas yazarları ne de Tokat ülkesi gördü.

Şair Acibe adlı kasidesinde dönemindeki bütün şairlere meydan okur. Böyle bir kaside ne Sivasta yazılmıştır ne de bunu Tokat ülkesi görmüştür.

Şükr k'eflâk içinde vâfırdır

Midhatinde bunun gibi ebyât

K, 13/37

Şükür ki felekler içinde bunun gibi övücü beyitleri çoktur.

Şair, felekler içinde övgüye değer pek çok beytinin olduğunu söylemekte ve sadece yazdığı bu kaside de değil divanındaki diğer beyitlerle de övünmektedir.

Egerçi âb-ı revândır sözün gurur etme

K'i olur şarâb amelsiz **bîkî'atin keserâb**¹⁶

K, 15/28

Eğer sözün akarsu gibiyse bununla gururlanma çünkü şarap ıssız bir çöldeki serap gibi amelsizdir.

Şair, sözünü akarsu olarak nitelendirmekte ve sözünün akıcılığına işaret etmektedir.

SONUÇ

Şeyhi Divanındaki kasidelerde yer alan methiyelerde, ele alınıp işlenen konular özellikle methedilen kişinin makamı, konumu, adı ve kişisel özellikleri dikkate alınarak işlenmiştir. Övülen kişiler, adalet, lütuf, fazilet, cömertlik, yiğitlik, kahramanlık, vefa, doğruluk, fütüvvet, himmet, huy, yaradılış, saltanat, sultanlık, talih, baht, saadet, ilim, marifet, irfan, şah, hükümdar, feyz gibi kavramlar etrafında ele alınıp bu kavramlara bağlı olarak anlam unsurları oluşturulup yüceltici ifadelerle anlatılmışlardır. Bu anlatımlarda övülen kişinin makam ve konumuna uygun ifadelerin seçimine özen gösterilmiştir. Memduh belli özelliklerle ün yapmış olan ünlü kişiliklere benzetilerek ya da karşılaştıma yapılarak yüceltilmiştir. Adalet yönüyle Ömer, fütüvvet yönüyle Ali, kahramanlık bakımından Rüstem, düşmanla mücadele yönüyle Musa, güç ve kuvvet bakımından Hamza telmih yoluyla beyte taşınır. Methiyeler, kasidelerin nesip bölümlerinde işlenen konu ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Kasidenin nesip bölümü bahariye ise methiyede de baharla ilgili benzetmelere, unsurlara yer verilir. Memduh baharla özdeşleştirilir. Şeyhi'nin methiyelerinde dini ve tasavvufi unsurlar anlatımın önemli bir kısmını oluşturur. Özellikle dini kişiliklere veya bu kişilerin yaşadıkları olaylara göndermelerle anlatım zenginleştirilir. Methiyelerde yer alan dua bölümleri de özellikle nesip bölümü ve methiye bölümünde işlenen konuya uygun ifadelerle yazılır.

Şeyhi'nin kasidelerinde fahriye tarzını yansıtan beyit sayısı çok azdır. Şair kendini övmeye başarılı değildir. Şair fahriye bölümlerinde kendi halini arzederken özellikle memduhuna göndermelerde bulunarak isteklerini dile getirir. Mütevazi bir görünüm sunar. O fahriye beyitlerinde daha çok tasavvufî ya da manevi yönünü ön plana çıkaracak ifadeler yer verir. Hikmet, ilim ve irfan sahibi olmakla övünür. Divanının bir benzeri yoktur. Herkes divanına hayrandır. Şiiri cevherdir. Kasideleri benzersizdir. Sözü akarsu gibidir. Şeyhi, fahriyelerinde, methiyelerinde olduğu gibi nesip bölümünde işlenen konuyla uyumlu bir anlatım sunar. Bu uyum kasidenin tüm bölümlerine yansıtılır.

DİPNOTLAR VE KAYNAKLAR

¹ ÇAVUŞOĞLU, M. 1986: **Kaside**, (Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II-Divan Şiiri) Ankara, s. 18-19

² KARTAL, A. 2006: **Anadolu'da Türk Edebiyatının Gelişimi**, (Türk Edebiyatı Tarihi, C,1, TC KBY) İstanbul, s.471

³ TARLAN, Ali N. 2004: **Şeyhî Divânı'nı Tetkik**, Ankara, s.25

⁴ İSEN, M. ve KURNAZ, C. 1990: **Şeyhî Divânı**, Ankara, s.13

⁵ AKKUŞ, M. 2006: **Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebi Türler ve**

Tarzlar, Erzurum, s.143

⁶Kaside metinleri (İSEN, M. ve KURNAZ, C. 1990: **Şeyhî Dîvânı**, Ankara.) adlı yayından alınmıştır.

⁷ Metinlerde geçen kelime terim ve kavram için şu eserlerden faydalanılmıştır: LEVEND, Agâh S. 1990: **Divan Edebiyatı**, (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar), İstanbul, PALA, İ. 1991: **Divan Şiiri Sözlüğü**, Ankara, TDK, 1942: **Şeyhî Divanı Tarama Sözlüğü ve Nusha Farkları**, İstanbul, Tahir-ül Mevlevî. 1994: **Edebiyat Lügati**, İstanbul., DEVELLİOĞLU, F. 1990: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, s.87

⁸ http://www.diyaret.gov.tr/kuran/Kuran_Meali/KURAN.pdf, s.100 (E.T: 10.06.2010)

⁹ DEVELLİOĞLU, F. 1990: s.87

¹⁰ İPEKTEN, H. 1991: **Nâilî Hayatı Sanatı Eserleri**, Ankara, s.114-115

¹¹ CEBECİOĞLU, E. 1997: **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ankara, s.363

¹² http://www.diyaret.gov.tr/kuran/Kuran_Meali/KURAN.pdf, s.277 (E.T: 10.06.2010)

¹³ http://www.diyaret.gov.tr/kuran/Kuran_Meali/KURAN.pdf, s.295 (E.T: 10.06.2010)

¹⁴ Bkz. Taha/24, Neml/12, Kasas/32, Şuara 33, Araf/108

¹⁵ AKKUŞ, M. 2006: s.65

¹⁶ **Nur/39**, İnkâr edenlere gelince; onların amelleri ıssız bir çöldeki serap gibidir. Susamış kimse onu su sanır. Yanına geldiğinde hiçbir şey bulamaz. (Tıpkı bunun gibi kâfir de hesap günü amellerinden bir şey bulamaz). Ancak Allah'ı yanında bulur da Allah onun hesabını tastamam görür. Allah, hesabı çabuk görendir.

http://www.diyaret.gov.tr/kuran/Kuran_Meali/KURAN.pdf, (E.T. 10.06.2010)